

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 23 (2) ให้สถานศึกษาจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องความรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน และในมาตรา 24 (5) ให้สถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษาดังที่กล่าวมาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะมาตรฐานที่ 16 กำหนดให้สถานศึกษา จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด พื้นที่สีเขียว มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอเพียงอยู่ในสภาพใช้การได้ดีและเหมาะสม จัดแหล่งเรียนรู้ และการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550, หน้า 13)

สถานศึกษาที่ดีมีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ ย่อมมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะของเด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ คุณธรรม บุคลิกลักษณะ และนิสัยใจคอ รวมถึงความสามารถในการใฝ่รู้ใฝ่เรียน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูและผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องให้ความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ ดังที่ สายสมร ภูเจริญ (2538, หน้า 3) ได้กล่าวไว้ว่า โรงเรียนควรสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ให้ทุกคนในโรงเรียนรู้สึกอบอุ่นเมื่อมาอยู่ร่วมกัน ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกชื่นชมและประทับใจ คือ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้ภายในโรงเรียน จะมีส่วนทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และส่งผลให้การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์เกิดขึ้นเองในตัวผู้เรียน (สุขวิช รังสิตพล, 2540, หน้า 8) โรงเรียนที่มีบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมดีจะทำให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนเกิดความรู้สึกพอใจ ภูมิใจ อบอุ่นสบายใจ รู้สึกในความเป็นเจ้าของและอยากมาโรงเรียน บรรยากาศที่ดีในโรงเรียนมีอิทธิพล

ในการเสริมสร้างความคิด จิตใจ และคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ได้ (ทองคุณ หงส์พันธุ์, 2542ก, หน้า 59)

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่ดี มีบทบาทสำคัญในการสร้างเสริมความเจริญงอกงามทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมของนักเรียนเป็นอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าสถานศึกษา คือ สถานที่ที่ครูและนักเรียนมาใช้ชีวิตร่วมกันตลอดทั้งวัน เป็นเวลานานตามระยะเวลาที่หลักสูตรกำหนด ดังนั้นการจัดบริเวณของสถานที่ที่ดี หรือ การจัดด้านอาคารสถานที่ที่ดี จึงมีส่วนสำคัญยิ่งต่อกิจกรรมการเรียนการสอน อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมนับเป็นส่วนประกอบหนึ่งในสถานศึกษา ซึ่งมีส่วนสำคัญที่จะช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาได้ โดยจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ด้วยการจัดวางผังให้เป็นระเบียบ เหมาะสม เป็นสัดส่วน สะอาด ร่มรื่น สวยงาม อันจะส่งผลให้บรรยากาศการเรียนการสอนและการทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่น ช่วยในการเสริมสร้างพัฒนาการทางความคิด จิตใจ ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรมอันพึงประสงค์ได้

การบริหารสถานศึกษามีความสำคัญ เพราะเป็นการนำนโยบายการจัดการศึกษาไปปฏิบัติ ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการจัดการศึกษาอยู่ที่ผลการปฏิบัติในระดับโรงเรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536, หน้า 1) โดยโรงเรียนเป็นสถานที่พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณสมบัติอันพึงประสงค์อื่น ๆ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ แต่การที่บุคคลจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี ก็ต้องมีสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนการสอนที่ดีด้วย ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเอาใจใส่ในเรื่องนี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยจัดสภาพแวดล้อมในอาคารเรียนและนอกอาคารเรียน (ศิริ เจริญวัย, 2541, หน้า 137) เพราะมนุษย์ทุกคนมีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อม อยู่กับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ทางโรงเรียนจึงต้องจัดสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้ช่วยในการสร้างบรรยากาศให้น่าอยู่ (บุญช่วย จินดาประพันธ์, 2536ก, หน้า 81)

ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรในสายงานบริหารสถานศึกษา ได้ตระหนักและให้ความสำคัญด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์นายอำนวยการ นายอำนวยการ หัวหน้ากลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 เกี่ยวกับด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในภาพรวม สรุปได้ว่า ด้านปริมาณ สถานศึกษาหลายแห่งมีอาคารเรียน อาคารประกอบ และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ไม่ครบตามเกณฑ์มาตรฐาน งบประมาณที่ได้รับจัดสรรในแต่ละปีไม่สามารถแก้ปัญหาและความต้องการได้อย่างเพียงพอ ด้านคุณภาพสถานศึกษาหลายแห่งมีอาคารเรียน อาคารประกอบ และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ อายุมากกว่า 15 ปีขึ้นไป สภาพทั่วไปชำรุดทรุดโทรมเพราะใช้งานนาน จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง ซ่อมแซม เพื่อให้อยู่ในสภาพดีและยืดอายุการใช้งาน งบประมาณที่ได้รับจัดสรรสามารถแก้ปัญหาและความต้องการได้เพียงบางส่วน ด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการ

บริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสระบุรี เขต 1

ความมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 จำแนกตามตำแหน่ง ในการทำงาน ขนาดโรงเรียน ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานอาคารสถานที่และ สิ่งแวดล้อม

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลให้กับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 สามารถนำไปใช้ปรับปรุงและพัฒนางานอาคารสถานที่และ สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา และเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานอื่นที่สนใจจะนำไปประยุกต์ใช้ในการ แก้ปัญหาและพัฒนางานของตนเองได้

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และกรรมการสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 จำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหาร จำนวน 139 คน ครู 1,819 คน กรรมการสถานศึกษา จำนวน 1,395 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 3,353 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และกรรมการสถานศึกษาในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ได้จากตารางกำหนดขนาดกลุ่ม ตัวอย่างของทาโร ยามาเน (Taro Yamane) (วิลโล ทองแผ่, 2542, หน้า 101) ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้มีการคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 359 คน หลังจากนั้น ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (stratified random sampling) โดยแบ่งตามตำแหน่งในการ ทำงาน ขนาดโรงเรียน จำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหาร จำนวน 139 คน ใช้ประชากร ทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวนที่เหลือแบ่งเป็นสองส่วน คือ ครู 110 คน และคณะกรรมการ สถานศึกษา จำนวน 110 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 359 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ (independent variable) ได้แก่

1.1 ตำแหน่งในการทำงาน

1.1.1 ผู้บริหาร

1.1.2 ครู

1.1.3 กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 ขนาดโรงเรียน

1.2.1 โรงเรียนขนาดใหญ่

1.2.2 โรงเรียนขนาดกลาง

1.2.3 โรงเรียนขนาดเล็ก

1.3 ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานอาคารสถานที่

1.3.1 น้อยกว่า 6 ปี

1.3.2 6-10 ปี

1.3.3 10 ปีขึ้นไป

2. ตัวแปรตาม (dependent variable) ได้แก่ สภาพและปัญหาการบริหารงาน อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามขอบข่ายงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2547, หน้า 223) ดังนี้

2.1 การจัดสร้างอาคารสถานที่

2.2 การใช้อาคารสถานที่

2.3 การบำรุงรักษาอาคารสถานที่

2.4 การควบคุมดูแลอาคารสถานที่

2.5 การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่

นิยามศัพท์เฉพาะ

สภาพ หมายถึง ระดับการปฏิบัติตามสภาวะปัจจุบันที่เป็นจริงเกี่ยวกับการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ใน 5 ด้าน ได้แก่ การจัดสร้างอาคารสถานที่ การใช้อาคารสถานที่ การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ การควบคุมดูแลอาคารสถานที่ และการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหา หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ใน 5 ด้าน ได้แก่ การจัดสร้างอาคารสถานที่ การใช้อาคารสถานที่

การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ การควบคุมดูแลอาคารสถานที่ และการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่

อาคาร หมายถึง อาคารเรียน ซึ่งได้แก่อาคารที่ใช้ทำการเรียนการสอน อาคารประกอบ ซึ่งได้แก่อาคารที่ใช้ประโยชน์อย่างอื่น นอกจากการเรียนการสอน เช่น หอประชุม โรงอาหาร โรงฝึกงาน ห้องส้วม เรือนเพาะชำ

สถานที่ หมายถึง สถานที่ที่ใช้กระทำกรอย่างอื่นนอกเหนือจากการเรียนการสอน เช่น เสาธง สนามกีฬา สวนหย่อม สวนสุขภาพ

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมตามขอบข่ายงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2547, หน้า 223) ได้แก่

1. การจัดสร้างอาคารสถานที่ หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เริ่มตั้งแต่การวางแผนบริเวณที่ตั้งอาคาร การวางแผนขอบประมาณ การควบคุมการก่อสร้างอาคาร การรื้อถอนอาคารสถานที่ให้ถูกต้องตามระเบียบและกฎหมายของทางราชการ รวมถึงการจัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ จัดตกแต่งให้เป็นไปตามหลักการจัดอาคารสถานที่ เพื่อให้ได้อาคารสถานที่เพียงพอเหมาะสม ส่งเสริมและสนับสนุน การเรียนการสอนให้ดำเนินไปด้วยความสะดวกราบรื่น

2. การใช้อาคารสถานที่ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำแผนการใช้อาคารสถานที่ การจัดทำแผนผังโรงเรียน แผนผังอาคารเรียนและห้องเรียน จัดให้มีตารางการใช้อาคารเรียน อาคารประกอบ จัดทำเอกสารแนะนำการใช้อาคารสถานที่ การกำหนดบุคลากรรับผิดชอบอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่ง รวมถึงการจัดให้บริการใช้อาคารสถานที่แก่ชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยมากที่สุดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ หมายถึง การพยายามชำระรักษาสภาพเดิมของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้คงสภาพเดิมเอาไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ผู้ใช้เกิดความสะดวกสบาย และมีความมั่นคงปลอดภัย บุคคลทั่วไปเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในสถานศึกษา ทั้งนี้รวมถึงการตรวจสอบสภาพของอาคารสถานที่อย่างสม่ำเสมอ มีแผนงานการบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม จัดหางบประมาณมาเป็นค่าบำรุงรักษาและซ่อมแซมอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอ มีการกำหนดหน้าที่และมอบหมายให้บุคลากรบำรุงรักษาอาคารสถานที่ในแต่ละจุดอย่างชัดเจน

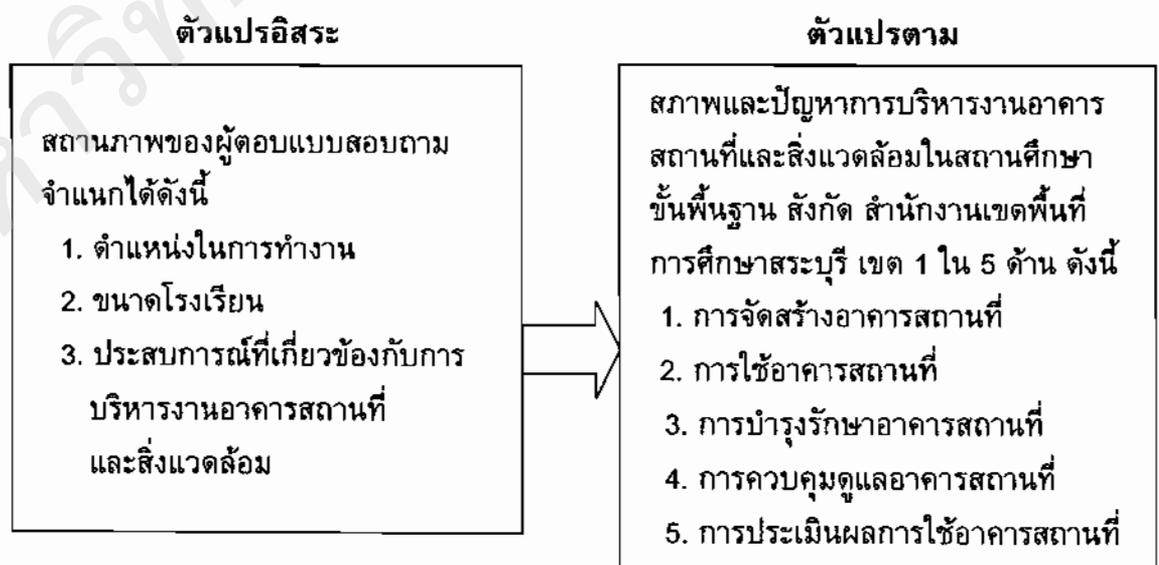
4. การควบคุมดูแลอาคารสถานที่ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ และแบบแผนของทางราชการที่เกี่ยวข้อง จัดให้บุคลากรทำหน้าที่ดูแลอาคารสถานที่ให้เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแลอาคารสถานที่ เพื่อให้การใช้งานอาคารสถานที่ถูกต้องคุ้มค่าและให้ทุกฝ่ายได้ใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึง

5. การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่ หมายถึง การดำเนินการจัดให้มีการเก็บรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่ เมื่ออาคารสถานที่ศึกษาได้ใช้งานมานานแล้วตามเวลาอันควร จะต้องมีการศึกษาข้อดีข้อเสียของการใช้งาน จัดทำแบบสรุปผลการใช้อาคารสถานที่ จัดให้มีการนำเสนอผลการประเมินให้ทุกฝ่ายได้รับทราบ เพื่อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ทั้งทางด้านการจัดสร้าง การใช้ การบำรุงรักษา และการควบคุมดูแล ซึ่งจะช่วยให้เห็นข้อผิดพลาดซึ่งเป็นอุปสรรคหรือความไม่สะดวกในการจัดการศึกษา แล้วนำผลที่ได้มาใช้ในการวางแผนการตัดสินใจปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อจะได้ใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 จำนวน 139 แห่ง (โรง)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 โดยผู้วิจัยศึกษารายการดำเนินการตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 223) มาเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการ ดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

สภาพและปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานอาคาร
สถานที่และสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันเมื่อจำแนกตาม ตำแหน่งในการทำงาน ขนาดโรงเรียน
ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี